

نقش پیاده روی اربعین حسینی در ترویج فرهنگ عاشورا در عصر حاضر با تأکید بر آیات و روایات

□ عبدالمؤمن امینی *

□ عبدالحکیم رحیمی **

چکیده

در عصر حاضر پیاده روی به زیارت اربعین حسینی، نقش تأثیرگذار در گسترش فرهنگ عاشورا در سطح جوامع اسلامی و انسانی ایفا نموده است. این پژوهش، با استفاده از منابع مکتوب عاشورا، پیاده روی اربعین حسینی را به عنوان مهم ترین عامل در ترویج فرهنگ عاشورا در میان جوامع اسلامی و ملت های آزاده، در تاریخ معاصر می داند. فرهنگ عاشورا، مجموعه ای مفاهیم اعتقادی، اخلاقی، سیاسی و احیاءگری بوده و سخنان نورانی، اهداف مقدس، شیوه های رفتار امام حسین (علیه السلام) و اهل بیت آن حضرت و یاران با وفایش است که این حماسه عظیم را پدید آورد که در تاریخ اسلام برای امت اسلامی، در حوزه های مختلف فقهی، اعتقادی، اخلاقی و سیاسی الهام بخش بوده است. در عصر حاضر، زیارت امام حسین (علیه السلام) و یارانش در قالب پیاده روی در اربعین حسینی، و تجمع میلیون ها انسان دل باخته اعم از شیعه، سنی و حتی پیروان دیگر ادیان با هویت های متفاوت در این سفر معنوی، نقش اساسی در ترویج فرهنگ عاشورا میان دیگر پیروان مذاهب اعتقادی و جوامع انسانی و آشنایی آنان با این حماسه ی ماندگار را در پی داشته است و زمینه ای تثبیت امنیت پایدار و همبستگی ملت های مسلمان و آزاده را، در جهان، فراهم نموده است.

واژگان کلیدی: فرهنگ، عاشورا، پیاده روی، اربعین، عصر حاضر.

*. دکترای تخصصی مذاهب اسلامی دانشگاه ادیان و مذاهب.

** فارغ التحصیل سطح چهار جامعه المصطفی (علیه السلام) العالمية.

مقدمه

نهضت عظیم عاشورا و قیام خونبار حسینی، دارای زوایا و ابعاد فرهنگی اصیل دینی همچون توحید در عقیده و عمل، ظلم ستیزی، ذلت ناپذیری و امر به معروف و نهی از منکر است که در گرایش و پیام آموزی جمعی برای امت اسلامی از حماسه‌ای عاشورای امام حسین علیه السلام الهام بخش بوده است؛ به گونه‌ای که قیام‌های شیعی در گوشه و کنار جهان اسلام با تأسی به سخنان و خطبه‌های سید الشهداء علیه السلام و فرهنگ جهاد و شهادت حماسه آفرینان نهضت عاشورا، شکل گرفته است و در دوره معاصر نیز فرهنگ حماسه‌ای عظیم و پیام‌های عاشورا در اعماق افکار و باورهای میلیون‌ها شیعه و دیگر پیروان مذاهب اسلامی و انسان‌های آزاده در سطح جهان جریان داشته و نسل‌های امروز و آینده‌ای جوامع اسلامی را متأثر ساخته و باعث هدایت و تربیت آنان شده است.

آموزه‌ای اربعین که ریشه در فرهنگ قرآن (اعراف: ۱۴۲) داشته و در روایات اسلامی (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۳۱۹/۱۰) و زیارت اربعین سید الشهداء علیه السلام نیز به انجام آن تأکید شده است و پیروان مکتب تشیع در ایام اربعین حسینی در دوره‌های مختلف تاریخ اسلام، با استفاده از این ظرفیت زمانی، بر احیاء و ترویج فرهنگ عاشورا همت گماشته‌اند؛ و این حرکت عظیم معنوی، تجلی دوستداران اهل بیت علیهم السلام در راه تثبیت و ترویج فرهنگ الهی عاشورا در سطح جهان بوده و بزرگترین تجمع دینی است که تعالیم دینی و عاشورایی در قالب آن، برای مردم جهان به نمایش گذاشته می‌شود.

در عصر حاضر، راهپیمایی میلیون‌ها انسان دل‌باخته‌ای مسلمان و غیر مسلمان در اربعین حسینی، متأثر از یک واقعیت خونبار و دارای پیام‌های اعتقادی، اخلاقی و تاریخی بنام فرهنگ عاشورا بوده که به تدریج به یک جنبش فراگیر عدالت‌خواه، وحدت آفرین و ظلم ستیز در تاریخ معاصر اسلام تبدیل گردیده است و سنت زیارت اربعین امام حسین علیه السلام این حرکت جمعی مقدس و راهپیمایی عظیم مردمی را در ایام اربعین حسینی، شکل داده و رو به جهانی شدن در حال گسترش بوده و مهم‌ترین عامل برای ترویج فرهنگ عاشورا در جهان معاصر به شمار آمده و باعث اعتلای باورهای دینی در میان نسل جوان در سطح جهان شده است. این

پدیده‌ای معنوی و عظیم اسلامی، دارای ابعاد دینی، مذهبی و تجربه زیارت بوده و در سطح کشورهای منطقه با محوریت عراق و ایران امتداد دارد؛ و با جمعیت انبوه و میلیونی، با وجود داشتن هویت فردی، اجتماعی، قومی متشکل از ملیت‌های مختلف به صورت جمعی در زیر پرچم واحد بنام پیاده‌روی در زیارت اربعین، گرد هم آمده و در حال شکل گرفتن به یک هویت جمعی جدید برای امت اسلامی در سطح جهان است؛ بر این اساس، پرسشی اساسی که مطرح می‌شود این است که پیاده‌روی در اربعین حسینی چه نقشی در ترویج فرهنگ عاشورا در تاریخ معاصر اسلام دارد؟ نگارنده در پژوهش حاضر بر آن است که پیاده‌روی در زیارت اربعین امام حسین (علیه السلام) را به عنوان مهم‌ترین عامل ترویج فرهنگ عاشورا در سطح جهان مورد بررسی قرار داده و این تحقیق را با استفاده از سخنان امام حسین (علیه السلام) و منابع عاشورا پژوهی به بحث گرفته و در قالب یک تحقیق منسجم، ارائه نماید.

پیشینه بحث پیاده‌روی در زیارت اربعین حسینی

بزرگداشت مراسم اربعین حسینی ریشه در عصر حضور ائمه (علیهم السلام) داشته و یک سنت دینی شناخته شده در طول تاریخ اسلام محسوب می‌شود. نگاشته‌های موجود در موضوع پیاده‌روی در زیارت اربعین حسینی، بیانگر قدمت آن به بلندای تاریخ شیعه بوده و قدیمی‌ترین منابعی که در آنها از پیاده‌روی در اربعین حسینی، سخن به میان آمده است، کتابهای روایی متقدم شیعه است که در آنها، ائمه (علیهم السلام) شیعیان را برای بزرگداشت و پیاده‌روی در اربعین حسینی، سفارش نموده‌اند که به معرفی پاره‌ای از آنها به قرار زیر پرداخته می‌شود:

۱. رجال الکشی

نویسنده این اثر ارزشمند «رجال الکشی» محمد بن عمر کشی (م ۳۴۰ق) است. کشی، از برجسته‌ترین اندیشمندان نامدار شیعه بوده و از مشاهیر رجالیان این مذهب فکری محسوب می‌شود. این محدث و رجالی بزرگ، در کتاب «رجال الکشی»، از مهم‌ترین رویداد بیستم ماه صفر که زیارت اربعین است، سخن به میان آورده و از حضور اهل بیت (علیهم السلام) از شام به کربلا و جابر بن عبدالله انصاری که از صحابی کبار رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است، به عنوان نخستین زائر اربعین

حسینی، نیز سخن گفته است.

۲. کامل الزیارات

این اثر علمی و روایی «کامل الزیارات» توسط جعفر بن محمد قولویه قمی (م ۳۶۸ق) که از مشاهیر محدثان شیعه بوده، نگاشته شده است. نویسنده، بخش از مباحث این کتاب را با عنوان «زيارة الأربعين» به این آموزه مهم دینی اختصاص داده و در آن، روایات فراوانی را گردآوری نموده و به تبیین معارف زیارت اربعین، ابعاد و زوایای این پدیده‌ای مقدس مذهبی، پرداخته است.

۳. کتاب المزار

این اثر روایی «کتاب المزار» از جمله نگاشته‌های مهم شیخ مفید (م ۴۱۳ق) بوده و نویسنده در این کتاب با استناد به دسته‌ای از روایات اهل بیت (علیهم‌السلام) به بیان معارف اربعین و اهمیت و ثواب پیاده‌روی به زیارت کربلاء در این روز مقدس پرداخته است.

۴. تهذیب الاحکام

این مجموعه‌ای ارزشمند روایی «تهذیب الاحکام» یکی از چهار جوامع حدیثی معتبر شیعه بوده که توسط شیخ طوسی (م ۴۶۰ق) نگاشته شده است. این دانشمند نامدار شیعه، با استناد به حدیثی از امام عسکری (علیه‌السلام) که می‌فرماید:

عَلَامَاتُ الْمُؤْمِنِ خَمْسٌ صَلَاةُ الْإِحْدَى وَالْحَمْسِينَ وَزِيَارَةُ الْأَرْبَعِينَ وَالتَّحَنُّمُ فِي الْيَمِينِ وَتَغْفِيرُ الْجَبِينِ وَالْجَهْرُ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ (شیخ طوسی، ۱۳۶۴: ۵۲/۶)؛ مؤمن پنج نشانه دارد، نمازهای پنج‌گانه روزانه، زیارت اربعین، داشتن انگشتر در دست راست، پیشانی را هنگام سجده بر خاک گذاشتن و بسم الله الرحمن الرحيم نماز را بلند گفتن.

علائم و نشانه‌های انسان مؤمن را بر شمرده و فضیلت پیاده‌روی به زیارت امام حسین (علیه‌السلام) را، با نقل و استناد به روایات فراوان مورد بحث قرار داده و از استحباب پیاده‌روی در اربعین

حسینی، سخن گفته است.

۵. تحقیق درباره اولین اربعین حضرت سید الشهداء علیه السلام

افزون بر منابع متقدم روایی شیعه که بخش از مباحث هریک از آن‌ها به بیان فضیلت، گریه، ثواب و عظمت زیارت اربعین حسینی اختصاص داده شده و از جایگاه معنوی و قداست آن سخن به میان آمده است، عده‌ای از اندیشمندان متأخر و معاصر نیز به تبیین پیاده‌روی به زیارت اربعین حسینی پرداخته‌اند. که یکی از این آثار ارزشمند کتاب «تحقیق در باره اول اربعین حضرت سید الشهداء علیه السلام» است که توسط سید محمدعلی قاضی طباطبایی (م ۱۳۵۸ش) نگاشته شده است. نویسنده در این تحقیق حضور اهل بیت علیهم السلام را در کربلاء در نخستین اربعین، ثابت نموده و بر این باور است که راهپیمایی در روز اربعین، سنتی رایج و مداوم در تمام ادوار تاریخ در میان پیروان اهل بیت علیهم السلام بوده و قدمت هزار چهارصد و چندین ساله در تاریخ عقاید و فرهنگ شیعه داشته و آنان از گذشته‌های دور و در زمان حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس تا عصر حاضر برغم ممنوعیتهایی فراوان و شرایط پر خوف و خطر به انجام این آموزه‌ای معنوی ملتزم بوده و هر ساله در روز بیستم ماه صفر و ایام زیارت اربعین امام حسین علیه السلام به منظور زیات حرم مطهر آن حضرت و دیگر شهدای کربلا در این مکان مقدس شتافته و با شور و هیجان و اخلاص تمام، امام حسین علیه السلام را زیارت می‌نمودند.

۶. مجموعه مقالات اربعین حسینی

این اثر علمی «مجموعه مقالات اربعین حسینی» مجموعه مقالاتی است که توسط جمعی از پژوهشگران معاصر نگاشته شده است. نویسندگان در این کتاب، به تبیین قداست و اعمال روز اربعین، ویژگی‌های کلیدی زائران، تحلیل تاریخ عاشورا تا اربعین و آشنایی با نخستین زائران اربعین حسینی، پرداخته و ابعاد معرفتی زیارت اربعین و دیگر مباحث علمی و تاریخی مرتبط با این مناسک معنوی را مورد بررسی و تحلیل قرار داده‌اند. این مجموعه مقالات علمی در سال (۱۳۹۴ش) در دو جلد توسط مرکز نشر بین‌المللی المصطفی در قم، انتشار یافته است. مکتوبات دیگری نیز در موضوع پیاده‌روی به زیارت اربعین حسینی، نگاشته شده است که

اربعین پژوهان از حضور پرشور عالمان دین مانند شیخ مرتضی انصاری (م ۱۲۸۱ق) میرزا حسین نوری (م ۱۳۲۰ق)، شیخ جعفر کاشف الفطاء (م ۱۲۲۸ق) و دیگر فقهاء و مشاهیر اندیشمندان شیعه همچون شهید صدر و سید عبدالحسین دستغیب، سخن گفته‌اند که آنان از دیرباز تا عصر حاضر در مراسم پیاده‌روی اربعین حسینی، شرکت جسته و این سنت حسنه را به همراه عموم پیروان اهل بیت علیهم‌السلام با شکوه و اشتیاق تمام اقامه نموده و سنت پیاده‌روی به زیارت اربعین حسینی در میان آنان رایج بوده است.

پس از سقوط صدام در کشور عراق، پیاده‌روی در روز اربعین حسینی در میان مجموعه‌ی سنتهای مذهبی شیعیان به شدت گسترش یافته است و در نخستین پیاده‌روی اربعین پس از سقوط صدام در عراق، حدود پنجاه هزار نفر زائر ایرانی و تعدادی از دیگر کشورهای اسلامی در این مناسک معنوی شرکت نموده‌اند؛ اما امروزه و در این چند سال اخیر جمعیت ایرانیان حاضر در این همایش بزرگ، به بیش از سه میلیون نفر افزایش یافته است؛ و مشتاقان زیارت بارگاه ملکوتی سید الشهداء علیه‌السلام از دیگر کشورهای اسلامی و غیر اسلامی نیز در راهپیمایی اربعین حسینی حضور پرشوری دارند به گونه‌ای که پیاده‌روی در این مراسم عظیم معنوی، متأثر از یک واقعیت تاریخی بوده و باعث همگرایی اجتماعی شیعیان و مردم آزاده جهان شده است.

پیاده‌روی در اربعین حسینی، دارای معیارها و مفاهیم عمیق اعتقادی، اخلاقی و سیاسی مانند نوع دوستی، ایثار و ظلم‌ستیزی بوده و برای مشتاقان و زائران اربعین، لذت معنوی و حالات روحانی خارج از وصف ایجاد نموده و در حوزه‌های مختلف فقهی و اخلاقی الهام بخش است. در عصر حاضر این راهپیمایی عظیم مذهبی، به مهم‌ترین عامل برای ترویج فرهنگ عاشورا تبدیل گردیده و زمینه‌ای اعتلای باورهای دینی و اعتقادی را در میان امت اسلامی فراهم ساخته است؛ به گونه‌ای که گرایش پیروان دیگر مذاهب اسلامی و ادیان را نسبت به آشنایی و عمل به فرهنگ عاشورا در سطح جامعه جهانی افزایش داده است. در این نوشتار، نقش پیاده‌روی در اربعین حسینی را در ترویج فرهنگ عاشورا به کاوش گرفته و به تبیین آن پرداخته است.

مفهوم‌شناسی موضوع

از جمله مباحث مطرح در حوزه مسائل علمی و پژوهشی، تبیین واژه‌هایی است که در آن‌ها به کار می‌رود؛ از این رو در ابتدا لازم است اصطلاحات کلیدی بحث را با رعایت جانب اختصار مورد بررسی قرار داده شود.

الف) فرهنگ

واژه «فرهنگ» مرکب از «فر» و «هنگ» بوده و لفظ «فر» به معنای پیش و بالا است و «هنگ» به مفهوم کشیدن بوده و در مجموع به معنای بالا کشیدن و اعتلا بخشیدن است (دهخدا، ۱۳۷۳: ۲۲۷/۳۰). این واژه در اصطلاح به مجموعه‌ی مفاهیم، سخنان، اهداف، شیوه‌های عمل، عقاید و اخلاقیات والایی اطلاق می‌شود که در نهضت عاشورا موجود بوده و بدان عمل شده و تجسم یافته است (محدثی، ۱۳۷۶: ۳۴۴).

ب) عاشورا

لفظ «عاشورا» در لغت از ریشه «عشر» و به معنای میل به معاشرت و رفاقت بوده و در مورد کسی اطلاق می‌شود که میل او به رفاقت و دوستی با امام علیه السلام به شدت در حال رشد بوده و بالا می‌رود؛ و این لفظ به روز دهم از ماه محرم نیز به کار رفته است. این واژه، دارای چهار وزن مانند «عاشورا»، «عاشوری»، «عشورا» و «معشوری» (فراهیدی، ۱۴۰۸: ۲۴۹/۱) بوده و معرفه است و الف لام بر سر آن داخل نشده و واژه «یوم» به آن اضافه شده و صفت برای «یوم» قرار داده نمی‌شود (ابن فارس، ۱۳۹۹: ۴۰۰/۳). این لفظ در اصطلاح فرهنگ شیعه، به عظیم‌ترین حادثه در تاریخ اسلام و جانسوزترین سوگواری و ماتم در میان امت اسلامی اطلاق گردیده است که در آن روز شهادت امام حسین علیه السلام و یاران با وفایش در سرزمین کربلاء واقع شده است (محدثی، ۱۳۷۶: ۲۷۶).

ج) اربعین

واژه «اربعین» مفرد بوده و بر گرفته از ریشه «اربعون» است و در لغت به معنای چهارم اطلاق

شده است (رینهارت بیتز، ۲۰۰۰: ۷/۷۷) این واژه مورد توجه مکاتب فکری، اقوام و ملل مختلف قرار دارد و در فرهنگ اسلام نیز دارای لطائف و بار مفهومی فراوان بوده و در ماهیت لفظ «اربعمین» نوعی رابطه تکوینی و تشریعی و تربیت نفوس انسانی در قالب قوانین تکلیفی از سوی شارع حکیم لحاظ شده است و در آیات قرآن (اعراف: ۱۴۲؛ احقاف: ۱۵؛ مائده: ۲۰-۲۶) و نصوص روایی (محدث نوری، ۱۴۰۸: ۱/۵۵) در رابطه به بزرگداشت و عمل به این آموزه‌ای مهم دینی تأکیدات فراوانی به عمل آمده است. بخش از معارف وارده در موضوع اربعمین، در جوامع حدیثی (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۱۴/۴۷۸) مربوط به احیایی سنت اربعمین امام حسین علیه السلام در روز بیستم ماه صفر و زیارت آن حضرت است و در این روز، زیارتنامه‌ی مخصوص با عنوان «زیارت الاربعین» در کتاب‌های روایی و ادعیه (سید بن طاووس، ۱۳۸۳: ۷۴) دیده می‌شود که محتوای این زیارتنامه، سرشار از معارف بلند اسلامی همچون ایثار، شهادت، مجاهدت، رضایت و عبادت است.

توحید در عقیده و عمل

آموزه‌ای توحید و خداشناسی از مباحث مهم و اساسی اعتقادی در فرهنگ معارف اسلامی بوده و شناخت خداوند و پرستش و کرنش در برابر او از والاترین هدف خلقت انسان و جهان محسوب می‌شود. رسالت تبیین معارف و تعالیم آسمانی دین اسلام و تقویت باورهای مردم بر عهده امام معصوم علیه السلام بوده و این امام علیه السلام است که با سخنان و رفتارش صورت صحیح اعتقادات را برای عموم مردم نشان داده و با انواع انحرافات عقیدتی به مقابله بر خاسته و مبارزه علمی و فرهنگی می‌کند. در سخنان امام حسین علیه السلام مفاهیم بلند از اعتقادات در حوزه توحید و خدا باوری دیده می‌شود. آن حضرت، روزی خطاب به یارانش فرمود:

أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ذِكْرُهُ مَا خَلَقَ الْعِبَادَ إِلَّا لِيَعْرِفُوهُ فَإِذَا عَرَفُوهُ عَبْدُوهُ فَإِذَا عَبْدُوهُ أَسْتَغْنَوْا بِعِبَادَتِهِ عَنْ عِبَادَةِ مَنْ سِوَاهُ، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ: يَا بَنَی رَسُولِ اللَّهِ بِأَيِّ أَنْتَ وَأُمِّي فَمَا مَعْرِفَةُ اللَّهِ؟ قَالَ مَعْرِفَةُ أَهْلِ كَانِ زَمَانِ إِمَامِهِمُ الَّذِي يَجِبُ عَلَيْهِمْ طَاعَتُهُ (صدوق، ۱۳۸۶: ۱/۱۱)؛ ای مردم! به درستی که خداوند خلق خود را نیافریده است، جز برای این که به او معرفت پیدا کنند. پس هرگاه که او را بشناسند، در مقام بندگی او بر می‌آیند و بر اثر

عبادت خداوند از عبادت غیر از او بی‌نیاز می‌گردند. در این میان کسی از آن حضرت پرسید که ای فرزند رسول‌خدا! معرفت خداوند چیست؟ حضرت در پاسخ فرمودند «شناخت اهل هر زمان امامشان را که پیروی از او برای آن‌ها واجب شده است. امام حسین علیه السلام در این روایت، طریقه‌ی توحید و خداشناسی را که از مهم‌ترین بخش فرهنگ عاشورا بوده و پیاده‌روی در زیات اربعین نقش مؤثر در ترویج آن می‌تواند ایفا نماید، برای مردم بیان داشته و نقش عقیده به خدا باوری را در زندگی تفسیر نموده است. سید الشهدا علیه السلام عقیده به توحید در ذات و عبادت را با آموزه رسالت و امامت گره زده و بر آن است که ایمان به توحید در صورتی کامل بوده و شناخت خداوند زمانی ممکن و میسر است که انسان نسبت به امام زمان خویش در هر عصر و زمانی، معرفت و شناخت کامل داشته باشد. سید الشهدا علیه السلام در مواردی متعددی در طول مسیر حرکت به طرف کربلاء در برابر خیر خواهی و دلسوزی اقوام و اصحاب خویش به صورت مکرر در مقام اندیشه و عمل به تفسیر آموزه توحید پرداخته و در برابر در خواست ابن عباس مبنی بر این‌که راه دیگری جز رفتن به عراق را برگزینند، ضمن تبیین اهداف و نیات شوم امویان، فرمودند «وانی ماض فی امر رسول الله صلی الله علیه و آله حیث امرنی، و انا لله وانا الیه راجعون» (محمود شریفی، ۱۴۱۵، ۳۱۷) من به همان راهی که پیامبر صلی الله علیه و آله مرا بدان مأمور ساخته است، خواهم رفت، ما از آن خداییم و به سوی او باز می‌گردیم. آن حضرت، در جای دیگر، ضمن گلایه از عهد شکنی مردم کوفه فرمودند که «سیغنی الله عنکم» (همان: ۳۷۷) تکیه گاهم خداست و او مرا از شما بی‌نیاز می‌کند.

آموزه‌ای توحید و خداشناسی که مهم‌ترین بخش فرهنگ عاشورا بوده و راهپیمایان مشتاق و دل‌باخته‌ای ابی‌عبدالله الحسین علیه السلام در طول مسیر پیاده‌روی به زیارت اربعین حسینی و از مجرای معرفت و شناخت آرمان‌ها و اهداف الهی امام حسین علیه السلام در نهضت کربلاء و محتوای عظیم توحیدی و فرهنگ غنی عاشورا، با حقیقت توحید و درس‌های مهم اعتقادی این حادثه غمبار عاشورا، آشنا گردیده و از این رهگذر، به خدا باوری ناب، راه یافته و زمینه‌ای تثبیت و ترویج فرهنگ اعتقادی عاشورای حسینی را در سطح جهان و در افکار ملت‌های آزاده و حقیقت جو، تبلیغ نموده و فراهم می‌کنند.

ایثار و آزادگی

اخلاق و ارزش‌های تربیتی و جهت‌دهایی بخشیدن به صفات و رفتار انسان‌ها، بخش دیگری از فرهنگ ناب و اصیل عاشورا بوده و سخنان امام حسین (علیه السلام) روحیات و خلق و خویی زیبا و ارزشمند خانواده و حماسه سازان عاشورا، منبع عظیم و برجسته‌ای اخلاقی برای آموزندگی و سازندگی در حوزه خودسازی، سلوک رفتاری، تربیت دینی و کرامت انسانی برای زائران و مشتاقان امام حسین (علیه السلام) محسوب می‌شود؛ از این رو، ایثار و آزادگی، شجاعت و وارستگی، نمونه‌هایی این واقعه جانسوز و جاویدان بوده که جلوه‌های آن در گوشه گوشه‌ای فرهنگ معنوی و تربیتی عاشورا دیده می‌شود و زائران با حضور در کربلا با فرهنگ ایثار و شهادت آشنا گردیده و با اذعان به این آموزه‌ای ارزشمند عاشورا، عامل ترویج آن در میان ملت‌های آزاده می‌شوند. ایثار به مفهوم مقدم داشتن دیگران بر خویشان بوده و یکی از اوصاف ارزشمند نیک و اخلاق اسلامی است که در حوزه‌های مختلف مالی، جانی قابل تفسیر است. ایثارگر، به کسی گفته می‌شود که حاضر است هستی و جان خویش را برای احیای دین خدا و تعالیم آسمانی قرآن فدا نموده و در راه جلب رضایت یگانه معبود از تمنیات خویش بگذرد. قرآن یکی از ویژگی‌های مؤمنان را ایثار و از خود گذشتگی بر شمرده و می‌فرماید «وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ» (حشر: ۹)؛ آنان را بر خویشان برمی‌گزینند، هر چند که خود بدان نیازمند باشند.

در صحنه عاشورا، نخستین ایثارگر، سید الشهداء (علیه السلام) بود که حاضر شد، در راه دفاع از تعالیم قرآن و سنت نبوی هستی خویش را فدای دین الاهی و ارزش‌های قدسی آن، نماید و رضای الاهی را بر همه چیز مقدم داشته است (مجلسی، ۱۴۰۳: ۳۶۷/۴۴). امام حسین (علیه السلام) هنگام خروج از مکه به سوی کربلاء از دیگران نیز صفت ایثارگری را در خواست نموده و فرمود «من کان باذلاً فینا مهجته، وموطناً علی لقاء الله نفسه فلیرحل معنا فانی راحل مصباحا انشاء الله تعالی» (شریفی، ۱۴۱۵: ۳۲۴) هر کس آماده است خون خود را در راه ما نثار کند و خودش را آماده لقای خداوند سازد، با ما رهسپار شود، چرا که من به خواست خداوند فردا صبح حرکت خواهم نمود. در فراز از زیارتنامه اربعین نیز که صفوان بن مهران جمال آن را از امام صادق (علیه السلام)

نقش پیاده‌روی اربعین حسینی در ترویج فرهنگ عاشورا در عصر حاضر با تأکید بر آیات و روایات □ ۱۷

نقل نموده و از بهترین زیارت‌های امام حسین علیه السلام و از اعمال روز اربعین محسوب می‌شود، داریم که «و بذل مهجته فيك، ليستنقذ عبادك من الجهالة و حيرة الضلالة» (شیخ طوسی، ۱۳۶۴: ۱۱۳/۶) خون قلبش را در راه تو داد تا این که مردم از جهالت و گمراهی نجات پیدا نموده و عالم و دانشمند شوند.

در شب عاشورا هریک از یاران با وفای ابی عبدالله الحسین علیه السلام اظهارات ایثارگرانه داشته و آمادگی خویش را برای جانبازی و ایثار خون در راه سید الشهداء علیه السلام اظهار داشته و سخنان همه آنان این بوده است که

وَاللّٰهُ لَا نُفَارِقُكَ، وَأَنْفُسَنَا الْفِدَاءَ لَكَ، نَقِيكَ بِنُحُورِنَا وَجِبَاهِنَا، وَأَيِّدِنَا... (ابن کثیر دمشقی، ۱۴۰۸: ۱۹۱/۸)؛ به خدا سوگند از تو جدا نخواهیم شد! جان‌هایمان فدای توست، تو را با ایثار خون، چهره و اعضای بدن، حمایت می‌کنیم.

آموزه‌ای آزادگی در برابر بردگی بوده (دهخدا، ۱۳۷۷: ۷۷/۱) و بخش دیگری از فرهنگ معنوی عاشورا را، تشکیل می‌دهد. آزادگی در آن است که انسان کرامت و ارزش خویش را به خوبی شناخته و تن به ذلت و اسارت دنیا نداده و از تعالیم دین و ارزشهای انسانی به خوبی دفاع نماید. امام حسین علیه السلام که سرور احرار و آزادگان جهان است، با ایثار جان و امکانات معنوی و مادی خویش در راه دفاع از دین خدا، تن به ذلت نداده و فرمود «موت فی عز خیر من حیاة فی ذل» (ری‌شهری، ۱۴۱۶: ۳/۳۳۹) مرگ با عزت بهتر از حیات ذلیلانه است. سید الشهداء علیه السلام در جای دیگر نیز فرمود «لَا وَاللّٰهِ لَا اعْطِيهِمْ بِيَدِيْ اعْطَاءَ الذَّلِيلِ، وَلَا اَقْرَارَ الْعَبِيدِ» (شریفی، ۱۴۱۶: ۴۱۸) نه به خدا سوگند؛ نه دست ذلت به آنها می‌دهم و نه چون بردگان تسلیم حکومت آنان می‌شوم! این باور و نگرش انسان‌های آزاده‌ای همچون امام حسین علیه السلام در زندگی بوده است و نهضت عاشورا جلوه‌ای بارزی از فرهنگ حریت و آزادگی بوده که از میان دو امر شمشیر و پذیرش ذلت، مرگ با افتخار و شهادت در راه خدا را همراه با یارانش انتخاب نموده و الگو برای آزادیخواهان جهان محسوب می‌شوند و فرهنگ آزادگی عاشورا، ارمغان همیشگی آن امام شهید علیه السلام در طول تاریخ است.

در عصر حاضر، نیز راهپیمایان زیارت اربعین حسینی، با جمعیت انبوه و هویت‌های

مختلف و حرکت در مسیر زیارت کربلاء، بیننده‌ای صحنه‌هایی مهم معنوی، آزادی و ابراز فداکاری مالی و سنت ایثار در پذیرایی و مهمانوازی پیروان مذهب شیعه و ساکنان روستاهای عشایر در کنار رود فرات و شهرهای شیعه نشین نجف، کربلا و دیگر بلاد کشور اسلامی عراق از زائران اربعین سید الشهداء علیه السلام است. مهمانان اربعین و زائران سید الشهداء علیه السلام در این مضیف و مکان‌های پذیرایی، جلوه‌های از ایثار و اطعام جوانان شیعه را دیده و از این رهگذر، با آموزه‌ای فرهنگ آزادی، ایثار و فداکاری امام حسین علیه السلام در راه خدا و اظهارات ایثارگرانه‌ای یاران سید الشهداء علیه السلام در دفاع از آن حضرت و اهداف والایشان، آشنا گردیده و خود نیز در راه دفاع از دین و ارزش‌های الهی فرهنگ عاشورا، خصلت و صفت ایثارگری و آزادی را به دست آورده و همانند یاران امام حسین علیه السلام در شب عاشورا، در راه دفاع از دین خداوند، از مال و جانشان گذشته و روحیه‌ای حریت و ایثارگری در آن‌ها رسوخ نموده و با فرهنگ ایثارگری عاشورا تربیت شده و تن زیر بار ذلت فرهنگ جهان غرب نداده و حقارت نفس را در زندگی نمی‌پذیرند.

عدالت‌خواهی

عدالت و مبارزه با مفاسد حکومت اموی از دیگر محورهای مهم فرهنگ عاشورا بوده که پیاده‌روی زائران در زیارت اربعین، می‌تواند نقش تأثیرگذاری در ترویج این آموزه‌ای اصیل دینی در میان جوامع اسلامی و ملل جهان، داشته باشد. حکام اموی با اهل بیت پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و دیگر بندگان خدا ستم نموده و رفتار ظالمانه و روشی بر اساس طغیان و عدوان را پیشه‌ای خویش ساخته بودند و تکلیفی دینی و الهی هر مسلمانی همچون سید الشهداء علیه السلام در چنین شرایطی ایجاب می‌کرد که با حکومت جائری مانند یزید که از زشت‌ترین منکرات است، مبارزه نماید. امام حسین علیه السلام در جایگاه «امام حق» و جانشین رسول خدا صلی الله علیه و آله قرار داشته و در برابر سلطه ستمگر، تکلیف دینی سنگین‌تر و بیشتری دارد؛ و از این رو، آن حضرت در یکی از خطابه‌های خویش، با استناد به حدیثی از رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند:

من رأی سلطانا جائرا مستحلا لحرم الله، ناکثا لعهد الله، مخالفا لسنة رسول الله،
يعمل في عباد الله بالاثم والعدوان ثم لم يغير بقول ولا فعل، كان حقيقا على الله

آن یدخله، مدخله (شریفی، ۱۴۱۶: ۳۷۵)؛ هر کس فرمانروای ستمگری را ببیند که حرام خدا را حلال مشمارد، پیمان‌های الهی را بشکند، با سنت پیامبر او مخالفت می‌کند، در میان بندگان خدا رفتاری تجاوزگرانه دارد؛ با این همه، با زبان و رفتار مخالفت خود را با وی ابراز نکند، سزاوار است که خداوند، چنین کسی را به آن جا «جهنم» ببرد که ظالمان و ستمکاران می‌روند و سرنوشت مشترک با آنان دارد.

سید الشهدا علیه السلام در جای دیگر بنی‌امیه را متجاوز و اهل ستم به اهل بیت پیامبر خدا علیهم السلام دانسته و می‌فرماید «وتعدت بنو امیه علینا» (مجلسی، ۱۴۰۴: ۳۸۳/۴۴) بنی‌امیه در حق ما جفا روا داشتند. آن حضرت، در نامه‌ای خطاب به بزرگان کوفه فرمود: «فلعمری ما الامام إلا الحاکم بالکتاب، القائم بالقسط...» (شیخ مفید، ۱۴۱۳: ۱۱/۲)؛ بجانم سوگند امام جز آن‌که به کتاب خدا حکومت و داوری کند و قیام به قسط و عدل نماید، نیست. بر این اساس، بخش از فرهنگ عاشورا تثبیت عدالت و ترویج آن در جامعه و مبارزه با فساد و نابودی ظلم و بیدادگری بنی‌امیه بوده است. امام حسین علیه السلام انسان‌ها را برای تلاش در راه اقامه‌ای عدل و قسط در جامعه دعوت نموده است و حیات اجتماعی که مبتنی بر عدل نباشد، ارزش‌های اسلامی تباه گردیده و زمینه‌ای مرگ‌تعالیم دین و آیین الهی به تدریج در جامعه فراهم می‌شود. در عصر حاضر، زائران اربعین از ممالک مختلف و با هویت‌های متفاوت و پیاده‌روی در مسیر کربلاء با مجموعه‌ای از فرهنگ و ارزش‌های دینی و معنوی و اهداف و الاء و ظلم ستیز و ماهیت عدالتخواهی قیام عاشورا آشناء شده و پس از زیارت با معرفت و اظهار دوستی و بیعت با امام حسین علیه السلام و یاران با وفایش و نثار لعن و نفرین شدید به دشمنان آن حضرت، روانه‌ای موطن و کشورهای خویش شده و با الهام از فرهنگ عدالتخواهی عاشورا، در برابر ظلم و فساد به مبارزه بر خاسته و به تدریج زمینه‌ای نشر و ترویج فرهنگ قیام عاشورا توسط آنان، در سطح جامعه جهانی فراهم می‌گردد.

امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف و نهی از منکر، مهم‌ترین بخش از تعالیم دین بوده و در قرآن (توبه/۷۱)؛ آل‌عمران/۱۰۴؛ مائده/۷۸؛ اعراف/۱۶۵) و نصوص روایی (حرعاملی، ۱۴۱۶: ۱۱/۳۹۵؛ مجلسی،

۱۴۰۴: ۳۷۱/۹۰) در موضوع اهمیت این دو فریضه و نقش اصلاحی آن‌ها و آثار زیانبار و مفسد ترک این دو حکم الهی در جامعه، سخن فراوان به میان آمده است. سید الشهدا (علیه السلام) نیز در ضمن بیان انگیزه‌های قیام خویش به این دو عنصر مهم و حیاتی در دین اسلام اشاره نموده و می‌فرماید «أُرِيدُ أَنْ أُمَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَأُنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ» (همان: ۱۴۰۴: ۳۲۹/۴۴) اراده دارم تا امر به معروف و نهی از منکر کنم. وجود مقدس سالار شهیدان (علیه السلام) هنگام وداع با حرم جدش رسول خدا (صلی الله علیه و آله) برای بیرون آمدن از مدینه فرمودند: «اللَّهُمَّ إِنِّي أَحِبُّ الْمَعْرُوفَ وَأُكْرِ الْمُنْكَرَ» (سید حسن شیرازی، ۱۴۲۱: ۱۳)؛ خدایا من معروف را دوست می‌دارم و منکر را زشت می‌شمارم. در زیارت مخصوصه امام حسین (علیه السلام) نیز وارد شده است که «وَأُمَرْتُ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَيْتُ عَنِ الْمُنْكَرِ» (شهید اول، ۱۴۱۰: ۹۵) به خوبی امر کردی و از بدی نهی نمودی.

پیروان فرهنگ عاشورا، با حضور در پیاده‌روی زیارت اربعین حسینی و با الهام از حماسه‌ای جانسوز امام حسین (علیه السلام) نسبت به نفوذ فرهنگ بیگانه و نابسامان وضع سیاسی جوامع اسلامی بی‌تفاوت نبوده و با حضور علمی در قالب مبلغان و گزارشگران فرهنگ و معارف عاشورا در عرصه‌های اجتماعی و مسیرکاروان‌های حسینی، صحنه را، برای فساد آفرینان تنگ نموده و با دشمنان دین و فسادگستران در سطح جوامع اسلامی به مبارزه برخاسته و در راه نابودی سران نفاق و لانه‌های جاسوزی، دست از مجاهدت در راه حق بر نمی‌دارند و حضور فعال زائران مبلغ در سفر پیاده‌روی اربعین، مهم‌ترین عامل برای معرفی آموزه‌ای امر به معروف و نهی از منکر در فرهنگ عاشورا برای عموم زائران بوده و به ترویج این فریضه‌ای عاشورایی در میان آحاد مردم و نسل جوان در جوامع اسلامی و انسانی، می‌انجامد.

احیاگری و تبیین تعالیم و آموزه‌های دین از دیگر محورهای فرهنگ ناب و قدسی عاشورا بوده و این احیاگری درواقع‌ای عظیم و پرشور کربلاء دارای ابعاد و گونه‌های مختلف بوده است. سخنان و سیره سید الشهدا (علیه السلام) نشان می‌دهد که آن حضرت، اهل بیت و یارانش، نقش اساسی و بی‌بدیل در احیاء و ترویج معارف اصیل قرآن و احکام الهی ایفاء نموده‌اند. زائران اربعین حسینی در طول مسیر پیاده‌روی به کربلاء با این بخش از فرهنگ عاشورا آشنا شده و زمینه‌ای ترویج و گسترش آن را در دیگر سرزمین‌های اسلامی فراهم می‌کنند که در ادامه بحث

به بیان آموزه‌ای احیای اربعین در سه محور اشاره می‌شود.

الف) احیای کتاب و سنت

در عصر حاضر، زائران اربعین از کشورهای مختلف جهان اسلام و دیگر مناطق جهان با حضور در مناسک مذهبی پیاده‌روی اربعین، با آموزه‌ای احیای فرهنگ عاشورا نیز آشنا شده و به این باور خواهند رسید که عاشورای حسینی که در دهم محرم سال شصت و یک هجری به وقوع پیوست، یگانه عاملی بود که باعث احیای کتاب الاهی و سنت نبوی گردیده است؛ و بر این پایه، سید الشهداء (علیه السلام) در سایه‌ای بذل خون و نثار جان خویش، تعالیم قرآن را احیاء نموده و به تحریف زدایی از سیره نبوی، به پا خواسته است. امام حسین (علیه السلام) در صحنه‌ای عاشورا به نمونه‌هایی از مرگ سنت‌ها و حیات بدعت‌ها اشاره نموده و در نامه‌ای خطاب به مردم بصره فرمودند:

وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى كِتَابِ اللَّهِ وَسُنَّةِ نَبِيِّهِ ﷺ، فَإِنَّ السُّنَّةَ قَدْ أُمِيتَتْ، وَإِنَّ الْبِدْعَةَ قَدْ أَحْيِيَتْ، وَإِنْ تَسْمَعُوا قَوْلِي وَتَطِيعُوا أَمْرِي أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرِّشَادِ (طبری، ۱۳۸۷: ۵/۳۵۷)؛ من شما را به کتاب خدا و سنت پیامبر ﷺ فرا می‌خوانم؛ سنت مرده و بدعت زنده شده است. اگر سختم را بشنوید و فرمانم را پیروی کنید، شما را به راه رشد و روشن هدایت می‌کنم.

سیدالشهداء (علیه السلام) در جای دیگر انگیزه نامه‌نگاری و دعوت کوفیان از آن حضرت را، این‌گونه بیان داشته و می‌فرماید:

ان اهل الكوفة كتبوا الي يسألونني ان اقدم عليهم لما ارجوا من احياء معالم الحق، وأما به البدع (دینوری، ۱۹۶۰: ۲۴۶) کوفیان به من نامه نوشته و از من خواسته‌اند که نزد آنان روم؛ زیرا که امیدوارم معالم و نشانه‌های حق زنده گردیده و بدعت‌ها نابود شده و بمیرد.

مسلم بن عقیل نیز پس از دستگیری و در پاسخ به اتهام شورشگری و تفرقه‌افکنی ابن زیاد، خطاب بر وی، چنین فرمود «ما آمديم تا مردم را به عدالت دعوت نموده و به کتاب خدا فراخوانیم» (طبری، ۱۳۸۷: ۴/۲۸۲) و بدین گونه، امام حسین (علیه السلام) و یاران آن حضرت، هدف از قیام خویش را در نهضت عاشورا حرکت خداجویانه و اصلاح‌گرایانه و احیای کتاب الاهی و سنت نبوی معرفی نموده است.

مشتقان و زائران اربعین سید الشهداء علیه السلام نیز با حضور در این مراسم معنوی، درس‌های احیای دین و کتاب الاهی را از فرهنگ عاشورا به خوبی فراگرفته و با بصیرت و آگاهی و الهام از سخنان سید الشهداء علیه السلام و اقتدا به آن حضرت به دفاع از تعالیم حیاتبخش کتاب الاهی و سنت نبوی در سطح جهان اشتغال ورزیده و به ترویج حقایق دین و بیان ابعاد این حماسه جاویدان در میان ملل جهان پرداخته و قطعاً نقش مهم و تأثیرگذاری در این حوزه ایفا می‌کنند.

ب) احیای عاشورا

از محورهای مهم دیگری احیای دین، زنده نگهداشتن اصل واقعه غمبار عاشورا است. ائمه علیهم السلام همواره برنامه‌های گسترده‌ای برای احیاء و اقامه عاشورا داشته و شیعیان را به سرودن اشعار، خواندن مرثیه و رفتن به زیارت مرقد مطهر سیدالشهدا و یاران با وفایش سفارش نموده‌اند. امام صادق علیه السلام خطاب به جعفر بن عفان طایی فرمود که شنیده‌ام که در باره حسین بن علی علیه السلام شعر گفته و خوب هم مرثیه سرایی می‌کنی. عرضه داشت، آری. سپس امام علیه السلام فرمود «ما من أحد قال فی الحسین شعراً فبکی و أبکی به، إلاّ أوجب الله له الجنة و غفر له» (نمازی، ۱۳۸۵: ۵/۴۲۶) هیچ کس نیست که برای حسین بن علی علیه السلام شعری بگوید و بگرید و بگریاند، مگر آنکه خداوند بهشت را بر او واجب نموده و او را مورد آمرزش قرار دهد.

امام باقر علیه السلام نیز به دوستداران و پیروان خویش دستور فرمودند که

ثم لیندب الحسین علیه السلام و یبکیه، و یأمر من فی داره ممن لایتقیه بالبکاء علیه، و یقیم فی داره المصیبة باظهار الجزع علیه، و لیعز بعضهم بعضاً بمصابهم بالحسین علیه السلام (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۱۴/۵۰۹) بر حسین علیه السلام ندبه و گریه کند، به اهل خانه دستور داده شود که بر حسین علیه السلام بگریند و در خانه‌ها، مراسم گریه و عزاداری و ناله سر دادن در غم حسین علیه السلام باشند و اهل خانه و شیعیان به یکدیگر تعزیت و تسلیت گویند.

ترتیب این همه آثار، ستایش و ثواب برای گریستن و مرثیه سرایی در مجالس حسینی، برای احیای فرهنگ و حادثه‌ای جانسوز عاشورا است؛ و چنانکه حضرت امام خمینی علیه السلام در این موضوع اظهار داشته‌اند که «با این هیاهو، با این گریه، با این نوحه خوانی، با این شعر خوانی، با این نثر خوانی، ما می‌خواهیم این مکتب را حفظ کنیم، چنانچه تا حالا حفظ شده» (امام

خمینی، ۱۳۶۱: ۷۱/۸) بر این پایه، زائران و مشتاقان اربعین سید الشهدا علیه السلام که از سراسر دنیا و بلاد اسلامی در این مناسک مذهبی شرکت جسته و با خلق تجمع میلیونی و حالت اشک و ناله به زیارت کربلا، حضور یافته و برای رسیدن به این فیض عظیم معنوی از یکدیگر سبقت می‌جویند، قطعا در راستای اجرای دستورات اهل بیت علیهم السلام و برای احیاء و زنده نگهداشتن عاشورای حسینی است؛ و بدین جهت، حضور پرشور و حماسی امت اسلامی و ملت‌های آزاده در پیاده‌روی زیارت اربعین، زمینه‌ای ترویج فرهنگ عاشورای سیدالشهدا علیه السلام را، در سطح جهان فراهم ساخته و نقش مهم و تأثیرگذاری در بسیج و همگرایی مسلمانان جهان و خلق هویت اصیل اسلامی با محوریت فرهنگ عاشورای امام حسین علیه السلام را در جهان ایفاء می‌کنند.

ج) زیارت کربلا

جلوه‌ای دیگری از احیاء در موضوع قیام عاشورا که زائران اربعین با حرکت در مسیر کربلا نسبت به آن معرفت به دست آورده و در ترویج آن در میان ملت‌های جهان نقش مهمی می‌توانند ایفا کنند، حضور در کنار تربت پاک آن احیاءگران دین و بارگاه ملکوتی سیدالشهدا علیه السلام در کربلا است. زیارت مرقد پاک امام حسین علیه السلام در کربلا افزون بر داشتن آثار تربیتی، روحی و سازندگی‌های معنوی و اخلاقی، کانون آموزش شور و حماسه برای مبارزه در راه اعتلا و ترویج حق و ایثار در راه دین خداوند است.

تاریخ واقعه پرشور و جانسوز عاشورا، نشان می‌دهد به رغم ممنوعیت‌هایی شدیدی که از سوی خلفای جور اموی و عباسی نسبت به زیارت کربلا انجام می‌گرفته است و با این حال شیعیان با تشویق و توصیه‌ای ائمه علیهم السلام تحت هیچ شرایطی زیارت زیار امام حسین علیه السلام را در روز اربعین ترک نکرده و بلکه با حضور خویش به زیارت اربعین حسینی در همه‌ی ادوار تاریخی این کانون معنویت و حماسه را زنده نگهداشته و در خط اهل بیت علیهم السلام استوار بوده و بر عهدشان وفادار بوده‌اند. سیف بن عمیره در مورد عظمت و جایگاه زیارت امام حسین علیه السلام به نقل از امام صادق علیه السلام آورده است که آن حضرت فرمود «من لم یأت قبرالحسین علیه السلام و هو یزعم أنه لنا شیعة حتی یموت فلیس هو لنا بشیعة» (حرعاملی، ۱۴۰۹: ۴۳۲/۱۴)؛ کسی که به زیارت حسین بن

علی علیه السلام نرود تا بمیرد، هر چند خود را شیعه‌ی ما بیندارد، شیعه و پیرو ما نیست. همچنین شیخ مفید (م ۴۱۳ق) از آن حضرت آورده است که فرمودند «زيارة الحسين بن علي عليه السلام واجبة على كل من يقر للحسين بالإمامة» (شیخ مفید، ۱۳۹۸: ۱۳۳/۲) هر کس که به امامت حسین بن علی علیه السلام از جانب خداوند متعال ایمان داشته و بدان معتقد است، زیارت آن حضرت بر او واجب است.

سفارش و تأکید ائمه علیهم السلام برای رفتن به زیارت سیدالشهدا علیه السلام حتی در زمان و شرایط خوف و خطر و بیان فضیلت و ثواب بیشتر برای آن، نشانه و دلیل بر نقش احیاء زیارت اربعین نسبت به ترویج فرهنگ حماسی عاشورا در جامعه است؛ و زائران با حضور در مراسم مذهبی اربعین با مفاهیم همچون محبت، وفا، مواسات، خونخواهی، فوز، ولایت و فدا شدن در راه حق و عقیده آشنا شده و هر کدام از آنان نیز مبلغان فرهنگ عاشورا در سطح جهان می‌شوند. امامان معصوم علیهم السلام به دلیل وجود همین معارف، آثار مفید و برکات نهفته در زیارت تربت پاک امام حسین علیه السلام است که دوستداران آن حضرت را تشویق به زیارت شهیدان کربلا نموده است تا فرهنگ شهادت، عدالتخواهی و پیام خون آن حماسه‌سازان در میان امت اسلامی ماندگار شده و زمینه‌ای ترویج آن در میان دیگر ملت‌های آزاده نیز فراهم شود.

نتیجه

در عصر حاضر، پیاده‌روی زائران در اربعین حسینی نقش تأثیرگذار در گسترش و ترویج فرهنگ عاشورا در سطح جوامع دینی و انسانی دارد. فرهنگ عاشورا، مجموعه‌ای از پیام‌ها و تعالیم دینی و قرآنی همچون آموزه‌ای اعتقادی، عدالتخواهی، امر به معروف و نهی از منکر و آموزه‌ای احیاءگری در محورهای کتاب الاهی و سنت نبوی و زنده نگهداشتن واقعه جانسوز عاشورا و زیارت کربلا است. زائران اربعین با ایمان و اعتقاد به مفاد و معارف موجود در فرهنگ عاشورا و کسب شناخت و معرفت نسبت به مقام و عظمت سیدالشهدا علیه السلام که خداوند اطاعت و فرمانبری از آن حضرت را بر همه‌ی بندگان واجب نموده است، به گونه‌ای که برای رفتن به زیارت امام حسین علیه السلام مرثیه‌سرایی و گریه بر مصیبت آن حضرت آثار تربیتی، حماسی و معنوی

فراوانی مترتب بوده و باعث آمرزش گناهان زائر شده و زمینه‌ای ورود آنان را در بهشت فراهم می‌کند؛ بر این پایه، پیاده‌روی میلیونی زائران حسینی در مناسک مذهبی و حماسی عاشورا با این شناخت و عقیده، مهم‌ترین عامل ترویج فرهنگ عاشورا در سطح جوامع اسلامی و انسانی شده و زمینه‌ای تحقق هویت جمعی، همبستگی جهانی و فراگیر در سطح جوامع اسلامی و ملت‌های آزاده را با محوریت فرهنگ عاشورا فراهم نموده و نقش تأثیرگذاری در اعتلای باورهای دینی و ترویج فرهنگ زیارت و معارف تربیتی و حماسی آن، در میان نسل جوان امت اسلامی، دارد.

کتابنامه

قرآن کریم.

ابن جریر طبری، محمد، تاریخ الرسل و الملوك وصلة تاریخ الطبری، بیروت، دارالتراث، چاپ دوم، ۱۳۸۷ق.

ابن فارس، أحمد، معجم مقایس اللغة، بیروت، دارالفکر، ۱۳۹۹.

ابن کثیر دمشقی، إسماعیل بن عمر، البداية والنهاية، بیروت، دار إحياء التراث العربی، چاپ اول، ۱۴۰۸ق.

امام خمینی، سید روح الله، صحیفه نور، وزارت ارشاد، تهران، ۱۳۶۱.
حرعاملی، مُحَمَّد بن الحسن، وسائل الشیعة، قم، مؤسسه آل البيت (علیه السلام) لإحياء التراث، چاپ اول، ۱۴۰۹ق.

دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۳.
دینوری، أحمد بن داود، الأخبار الطوال، قاهرة، دار إحياء الكتب العربی، چاپ اول، ۱۹۶۰.
سید بن طاووس، علی بن موسی، الاقبال بالاعمال الحسنه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ دوم، ۱۳۶۷.

شریفی، محمود، کلمات الإمام الحسین (علیه السلام) قم، مطبع دانش، چاپ دوم، ۱۴۱۵ق.
شهید اول، محمد بن مکی عاملی، کتاب المزار، قم، نشر مدرسه الامام المهدي (علیه السلام)، چاپ اول، ۱۴۱۰ق.

شیخ مفید، محمد بن محمد، کتاب المزار، قم، انتشارات کنگره جهانی شیخ مفید ۱۴۱۳ق.
_____، الارشاد فی معرفه حجج الله علی العباد، قم، نشر تهذیب، ۱۳۹۸.
صدوق، محمد بن علی، علل الشرايع، نجف، منشورات المكتبة الحيدرية، ۱۳۸۶ق.
طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الاحکام فی شرح المقنعة، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۶۵.

فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العين، قم، مؤسسه دارالهجره، چاپ دوم، ۱۴۰۹.

مجلسی، محمد باقر، بحار الأنوار، بیروت، مؤسسة الوفاء، ۱۴۰۴ق.

محدثی، جواد، فرهنگ عاشورا، قم، نشر معروف، ۱۳۷۶.

محمدی ری‌شهری، محمد، میزان الحکمه، قم، دارالحديث، چاپ دوم، ۱۳۸۶.

نمازی شاهرودی، علی، مستدرک سفینه البحار، قم، انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۸۵.

نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، بیروت، مؤسسة

آل‌البيت (ع)، لاهیات التراث، چاپ اول، ۱۴۰۸ ق.

